

Kvinner og menn, før og nå, hvor langt er vi kommet?

– Et hefte om likestilling, likebehandling, rettigheter og muligheter

Oslo kommune

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet

Innhold

8. mars – den internasjonale kvinnedagen	side 3
Hva er likestilling?	side 4
Litt kvinnehistorie	side 5
Likestilling lønner seg	side 8
Norge i dag – likestilling i det offentlige rom	side 10
Norge i dag – likestilling i det private rom	side 12

Tekst: Ingebjørg Dolve og Janne Grønningen

Utgiver: Integrerings- og mangfoldsdirektoratet i samarbeid med Oslo kommune, Norske Kvinners Sanitetsforening og Arbeids- og velferdsdirektoratet.

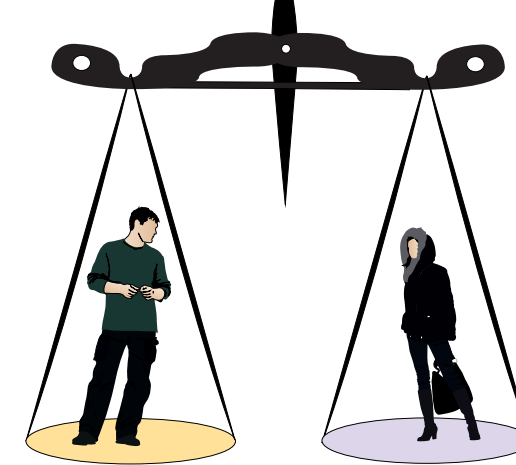
Foto: photos.com/IMDI colourbox.com

Utgivelsesår: 2012

Trykk og design: 07 Gruppen, 2012

Opplag: 1.000

Hefter kan bestilles på bestilling@imdi.no

► Sagt om kvinner:

Augustin, romersk kirkelærer (354–430):

«Siden Gud mente at kvinnen skulle være mannens venn og jevnbyrdige, har han tatt henne fra mannens side og ikke fra hans hode eller føtter.»

 Snakk om utsagnet over.

8. mars – Den internasjonale kvinnedagen

Den internasjonale kvinnedagen er 8. mars. Denne dagen blir markert over hele verden, og i noen land er dagen til og med en offentlig fridag!

Ideen om en egen kvinnedag oppsto i USA på begynnelsen av 1900-tallet. Det var særlig spørsmålet om stemmerett for kvinner og kvinners rettigheter i arbeidslivet som var i fokus.

Ideen om en egen kampdag for kvinner spredte seg raskt til Europa og Russland.

Den internasjonale kvinnedagen ble markert for første gang i 1909, og i Norge skjedde dette for første gang i 1915.

Fra slutten av 1920-årene forsvant markeringen i Norge, men i 1972 ble tradisjonen tatt opp igjen. Siden da har 8. mars blitt markert hvert år.

Når kvinner over hele verden, uavhengig av nasjonalitet, etnisitet, kultur og politiske synspunkter, kommer sammen for å markere den internasjonale kvinnedagen, kan de se tilbake på en tradisjon som representerer nesten hundre år med kamp for likeverd, rettferdighet, fred og utvikling.

- 1. Hvorfor oppsto den internasjonale kvinnedagen?
2. Hva betyr 8. mars for kvinner i verden i dag?
3. Hvordan markeres 8. mars i ditt hjemland?

► Sagt om kvinner:

Simone de Beauvoir, filosof, feminist og forfatter (1908–1986):

«Kvinnen må ikke være en kopi av mannen, eller mannen en kopi av kvinnen, likerett er ikke det samme som likhet.»

Snakk om utsagnet over.

Hva er likestilling?

Tradisjonelt har likestilling handlet om at kvinner og menn skal ha samme rettigheter og muligheter. I dag tenker vi også at likestilling handler om at alle mennesker skal ha de samme rettighetene og mulighetene uavhengig av for eksempel funksjons- evne, seksuell orientering, alder, etnisitet, religion, sosial bakgrunn, bosted og økonomi.

I dette heftet vil vi konsentrere oss om likestilling mellom kjønnene.

Likestilling mellom kjønnene handler blant annet om:

- rettferdighet
- likeverd
- makt
- mulighet for innflytelse
- at goder og byrder skal være ganske likt fordelt
- at verken menn eller kvinner skal være redde for overgrep
- at menneskeverdet blir respektert

1. Hva betyr likestilling for deg?
2. Forstår man likestilling på samme måte alle steder i verden?

«Kvinner og menn skal gis like muligheter til utdanning, arbeid og kulturell og faglig utvikling.»

Fra Lov om likestilling mellom kjønnene (Likestillingsloven)

3. Hva kan og bør samfunnet gjøre for at voksne og barn skal få «like muligheter til utdanning, arbeid og kulturell og faglig utvikling»?
4. Hva kan og bør enkeltpersoner og familien gjøre for at voksne og barn skal få «like muligheter til utdanning, arbeid og kulturell og faglig utvikling»?

► Sagt om kvinner:

Mary Wollstonecraft, britisk feminist, forfatter og filosof (1759–1797):

«Jeg ønsker ikke at kvinner skal ha makt over menn, men over seg selv.»

Snakk om utsagnet over.

Litt kvinnehistorie

Fire organisasjoner bidro til at norske kvinner fikk stemmerett i 1913:

Norsk Kvinnesaksforening stiftet i 1884, Norsk Kvinnestemmerettsforening i 1885, Landskvinnestemmerettsforeningen i 1898 og Norske Kvinners Sanitetsforening i 1896.

Om stemmerett for kvinner

Kvinner i Norge fikk stemmerett i 1913.

Det første landet i verden som innførte stemmerett for kvinner, var New Zealand. Dette skjedde i 1893.

I Europa var både Sveits og Liechtenstein sent ute med å innføre stemmerett for kvinner (1971 og 1984).

Det finnes fremdeles noen få land i verden der kvinner ikke har alminnelig stemmerett: Bhutan, Brunei, De forente arabiske emirater, Libanon og Saudi-Arabia.

(Kilde: Wikipedia)

► Sagt om kvinner:

Søren Kierkegaard, dansk filosof og forfatter (1813–1855):

«Kvinnen er like sterk som mannen, kanskje sterkere.»

Snakk om utsagnet over.

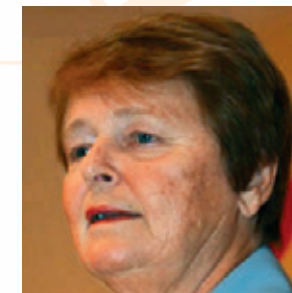
Kvinnekampen på 1970-tallet og utviklingen av velferdssamfunnet

På begynnelsen av 1970-tallet skjedde det en «kvinnerevolusjon» i den vestlige verden. Kvinneenes rettigheter og muligheter, spesielt innenfor områdene utdanning og arbeidsliv, ble satt på dagsordenen. Flere og flere kvinner gikk ut i lønnet arbeid. Samtidig fikk flere kvinner politiske verv og maktposisjoner i samfunnet. Samfunnsutviklingen bidro også til å utfordre og endre den tradisjonelle husmorrollen.

Mange kvinner hadde selvfølgelig vært i lønnet arbeid før 1970-tallet også. Det som var nytt, var omfanget av dette. Da ønsket også mange småbarnsmødre lønnet arbeid. Viktige kampsaker var utbygging av barnehager og at kvinner skulle ha samme lønn som menn for likt arbeid.

En annen viktig kampsak på 1970-tallet var spørsmålet om selvbestemt abort. Siden 1979 har kvinner i Norge selv kunnet bestemme om de har villet avbryte et svangerskap i løpet av de første 12 ukene.

Utviklingen av velferdssamfunnet henger i stor grad sammen med kvinneenes inntog på arbeidsmarkedet. Det at så mange kvinner begynte å arbeide utenfor hjemmet skapte behov for flere offentlige tjenester som barnehager, institusjoner for eldre, osv. Disse tjenestene har igjen skapt nye arbeidsplasser – mange vil si kvinnearbeidsplasser.

1. Hva tror du var bakgrunnen for kvinnekampen på 1970-tallet?
2. Hvilken betydning har kvinnekampen på 1970-tallet hatt for måten vi lever på i Norge i dag?
3. Har det foregått en liknende kvinnekamp i ditt hjemland?
4. Snakk om positive og negative sider ved kvinnekamp og konsekvensene av dette (både konsekvenser for den enkelte, for familien og for samfunnet).
5. Er kvinner og menn i Norge i dag likestilt? Har kvinner og menn samme rettigheter og muligheter?
6. Hvordan er dette i andre land i verden?

Vet du hvem disse kvinnene er?
Hvordan kan de inspirere andre kvinner?

Likestilling lønner seg!

Likestilling lønner seg for samfunnet!

Diskuter denne påstanden.

1. Diskuter sirkelen.
2. Hvilke fordeler og ulemper er det for samfunnet at både kvinner og menn er i arbeid?

Se på de to legene på bildet.

3. Tror du de møter pasientene sine på samme måte?
4. Tror du de løser utfordringer på samme måte?
5. Er det forskjell på hvordan menn og kvinner utfører jobben sin?

«... arbeid er et mål i seg selv for den enkelte, og for fellesskapet er det avgjørende at den ressurs arbeidskraften representerer, blir brukt best mulig. Den norske velferdsmodellen er avhengig av høy yrkesdeltakelse for at den skal være bærekraftig.»

NOU 2011: 7, Velferd og migrasjon. Den norske modellens framtid

6. På hvilken måte vil et arbeidsmiljø bli preget av at det bare er menn eller bare kvinner som jobber sammen?
7. På hvilken måte vil et arbeidsmiljø bli preget av at både menn og kvinner jobber sammen?
8. Vil det være noen forskjell på hvordan arbeidsoppgaver, konflikter og utfordringer blir løst på i disse tre gruppene?

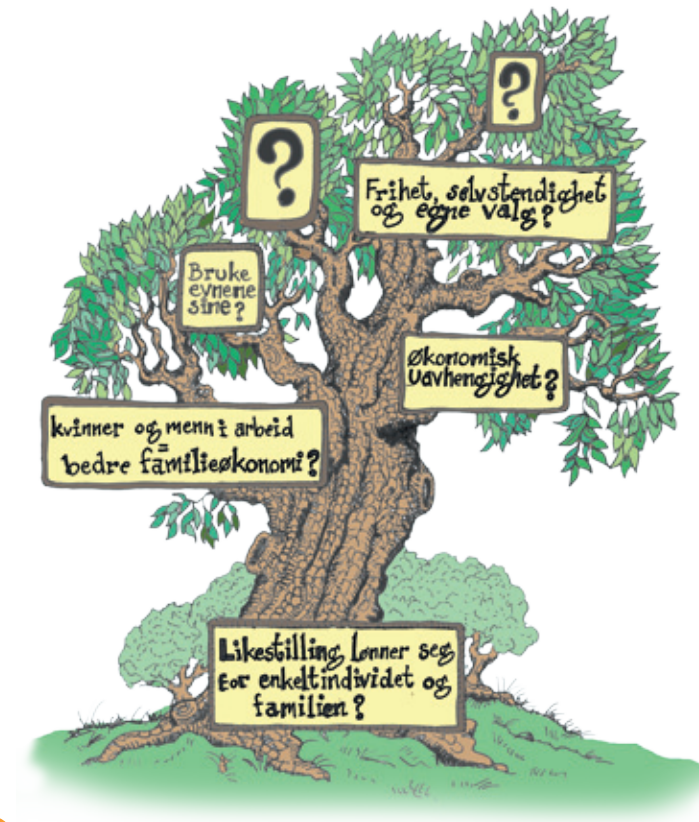
Likestilling lønner seg for enkeltindividet og familien!

Den likestilte familien

- Manns- og kvinnerollen i Norge har forandret seg i løpet av de siste femti årene. Vi forventer at moderne kvinner og menn både tar del i husarbeid og omsorgsarbeid og at begge har felles ansvar for familiens økonomi. Viktige avgjørelser tas i fellesskap.
- Menn tilbringer i dag mer tid sammen med barna sine. De har derfor større muligheter til å bli bedre kjent med barna sine enn tidligere og til å ta del i livet deres på en annen måte. Mannen har heller ikke lenger eneansvaret for familiens økonomi.
- Kvinner har i dag langt større muligheter enn tidligere til å bruke evnene og interessene sine utenfor hjemmet. Flere kvinner tar høyere utdanning, og de fleste voksne kvinner er økonomisk selvstendige.

1. Snakk om hvordan likestilling lønner seg for enkeltindividet og familien.

2. Hva kunne ha stått på de tomme grenene?

«De fleste menn ønsker bedre balanse mellom hjem og jobb, tid til omsorg, livskvalitet og et likestilt forhold til kvinner.»
(Mannspanelet)

Diskuter utsagnet.

3. Snakk om kvinnene på bildene. På hvilken måte er kvinner en ressurs i samfunnslivet?

► Sagt om kvinner:

Platon, gresk filosof (427–347 f. Kr.):

«Om vi forventer at kvinner skal gjøre de samme tingene som menn, må vi lære dem de samme tingene.»

Snakk om utsagnet over.

Norge i dag – likestilling i det offentlige rom

Utdanning

Videregående utdanning

- I studieforbereidende utdanningsprogram (teoretisk utdanning) i videregående skole er 57 % av elevene jenter.
- Det er flest gutter på yrkesfaglige studieprogram (praktisk utdanning).
- Guttene velger fremdeles i stor grad typiske «gutfag» som elektrofag og bygg- og anleggsgfag, mens jentene velger typiske «jentefag» som helse- og sosialfag og designfag.

Høyere utdanning

- Mer enn 60 % av studentene på universitet og høyskoler er kvinner.
- Kvinner er i flertall på de fleste studier, men innen naturvitenskaplige fag, tekniske fag og håndverksfag, er 67 % av studentene menn.
- I 2008 var 39 % av kvinnene i alderen 19–24 år i høyere utdanning, mens tilsvarende tall for menn var 25 %.
- Stadig flere mennesker, både menn og kvinner, i Norge har høyere utdanning. I dag har 29 % av kvinnene og 25 % av mennene høyere utdanning. Siden flere kvinner enn menn tar høyere utdanning, vil kvinneandelen vokse i framtiden.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

1. Hva tror du er grunnen til at ungdom i Norge fremdeles velger tradisjonelt når det gjelder utdanning og framtidig yrke? Hvordan tror du situasjonen vil være i framtiden?
2. Hvilke konsekvenser vil det få for samfunnet, familien og enkeltmennesket at kvinnene er i flertall når det gjelder høyere utdanning?
3. Stadig flere kvinner får ledende posisjoner i samfunnet (jurister, politikere, journalister, osv.). Tror du dette vil få noen betydning for hvordan samfunnet vil utvikle seg? På hvilken måte?

Ali går på videregående skole, og han har gode karakterer. Nå skal han velge videre utdanning. Ali har lyst til å bli førskolelærer, men foreldrene hans er ikke så glade for dette. «Tenk på lønnen,» sier de. «Tenk på hva andre vil si! Førskolelæreryrket er ikke en jobb for en mann!»

4. Hva tror du Ali tenker?
5. Hva vil han velge å gjøre?
6. Hva ville du rådet Ali til å gjøre hvis du var moren eller faren hans? Hvorfor?

Arbeidsliv

- Av alle yrkesaktive mennesker i Norge er 47 % kvinner.
- I 1972 arbeidet rundt 42 % av kvinnene, mens tilsvarende tall for 2008 er 71 %. Av kvinner med innvandrerbakgrunn i Norge var 57,1 % i lønnet arbeid i 2010.
- I 1990 jobbet 48 % av kvinnene og 9 % av mennene deltid. I dag er tilsvarende tall 43 % og 13 %.
- 48 % av kvinnene og 19 % av mennene jobber i offentlig virksomhet.
- I 2001 var 26 % av lederne i arbeidslivet kvinner. Tilsvarende tall for 2008 er 31 %. Andelen kvinnelige toppledere er 20 %, mens andelen kvinnelige mellomledere er 36 %. Innenfor undervisnings- og helsesektorene er andelen kvinnelige ledere 70 %.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

7. Snakk om hvorfor kvinner i Norge i dag tjener mindre enn menn.
8. Hvorfor jobber flere kvinner enn menn deltid?
9. Snakk om betydning av deltakelse i frivillighetsarbeid.

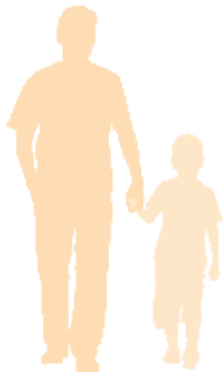
Kvinner tjener mindre enn menn. Heltidsarbeidende kvinner tjener rundt 85 % av det heltidsarbeidende menn tjener. Dette har flere forklaringer; utdannings- og yrkesvalg betyr mye for hvor høy lønn vi får. Om vi er ansatt i privat eller offentlig sektor har også stor betydning for lønnen. Ansiennitet og lederansvar gir også høyere lønn.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Gjennom deltakelse i frivillige organisasjoner har kvinner fått erfaring med styrearbeid og kompetanse til å for eksempel å arbeide i politikken.

Nøkkelfakta om frivillig sektor i Norge:
15 000 frivillige organisasjoner
48 % av befolkningen deltar
115 000 frivillige årsverk

Kilde: Frivillighet Norge

► Sagt om manns- og kvinnerollen:

Erik Solheim, miljø- og utviklingsminister (1955–):

«Jeg er kjempestolt over å tilhøre en generasjon som ikke mister sin mannlige sikkerhet av å være sammen med barn, – nei heller tvert i mot.»

Snakk om utsagnet over.

Norge i dag

– likestilling i det private rom

1. Diskuter disse påstandene:

- Likestilling i familien gir far større muligheter til omsorg for og kontakt med barna sine.
- Likestilling er bra for hele familien.
- Fedre som tilbringer mye tid sammen med barna sine vil knytte tettere bånd til dem.
- En omsorgsfull mann er en god mann.

Før

Nå

2. Snakk om fordeling av arbeidsoppgaver i hjemmet.
3. Hvordan blir mansrollen og kvinnerollen påvirket av likestilling i hjemmet?
4. Diskuter manns- og kvinnerollen i Norge i dag.

► Sagt om kvinner:

Hadith (tale, beretning, handlinger og utsagn fra profeten Muhammad og eventuelt etterkommerne hans):

«En manns plikt mot sin kone er å betrakte henne som likeverdig. Han skal ikke slå eller krangle.»

Snakk om utsagnet over.

Tid til husarbeid

Kvinner i Norge bruker mindre tid til husarbeid i dag enn på begynnelsen av 1970-tallet, mens menn bruker mer tid. Likevel bruker kvinner i dag fortsatt mer tid enn menn på slikt arbeid. Tall fra Statistisk sentralbyrå (SSB) forteller at i familier med barn under skolealder bruker kvinnene i dag rundt 50 % mer tid på husarbeid enn mennene. For 40 år siden brukte kvinnene mer enn tre ganger så mye tid som mennene på husarbeid, det har skjedd store forandringer i senere tid.

3. Diskuter endringene når det gjelder bruk av tid til husarbeid de siste 40 årene. Hvilke konsekvenser har dette fått for enkeltmenneskene og for familiene? Tenker du at dette er positivt eller negativt?

TIPS: Lag et rollespill og spill en samtale der familien diskuterer fordeling av husarbeid.

1. Se på tegningene. Reagerer du på samme måte på begge? Hvorfor? / Hvorfor ikke?
2. Tror du mennesker med forskjellig alder, kjønn og kulturell bakgrunn vil reagere på samme måte?

Tid til yrkesarbeid

Kvinner i Norge bruker mer tid til yrkesarbeid i dag enn på begynnelsen av 1970-tallet. Likevel bruker kvinner i dag fortsatt mindre tid enn menn på arbeid utenfor hjemmet.

Tall fra Statistisk sentralbyrå (SSB) forteller at i familier med barn under skolealder bruker kvinnene i dag rundt 40 % mindre tid på arbeid utenfor hjemmet enn mennene. For 40 år siden brukte kvinnene bare en femdel så mye tid som mennene på yrkesarbeid.

1. Diskuter endringene når det gjelder bruk av tid til arbeid utenfor hjemmet de siste 40 årene. Hvilke konsekvenser har dette fått for enkeltmenneskene og for familiene? Tenker du at dette er positivt eller negativt?

Sara og Karl er gift og har to små barn på to og fire år. Siden siste fødsel for to år siden har Sara vært hjemmearbeidende. Tidligere var Sara i full jobb og trivdes godt med det. Nå savner hun yrkeslivet og kollegene sine. Karl jobber full tid, men likevel har familien lite penger. Nå diskuterer Sara og Karl om Sara skal begynne å jobbe igjen.

2. Snakk om situasjonen til Sara og Karl. Hva tror du de bestemmer seg for? Hvordan kan de organisere hverdagen hvis Sara begynner å jobbe?

TIPS: Lag et rollespill og spill samtalen mellom Sara og Karl.

Retten til barnehageplass

Fra 1. januar 2009 har alle barn som bor i Norge rett til barnehageplass. Retten gjelder for barn som fyller ett år innen utgangen av august det året det søkes om barnehageplass. Barn født fra og med september vil ha rett til plass fra august året etter.

Stortinget har bestemt at en heltidsplass i barnehage ikke skal koste mer enn 2300 kroner (2012).

3. Diskuter sammenhengen mellom likestilling og rett til barnehageplass.

Foreldrepenger

Foreldrepenger er en økonomisk ytelse som gis til foreldre i forbindelse med fødsel eller adopsjon. Hvis mor og/eller far har vært i lønnet arbeid i seks av de siste ti månedene før permisjon skal tas ut, har de rett til permisjon med lønn etter visse regler:

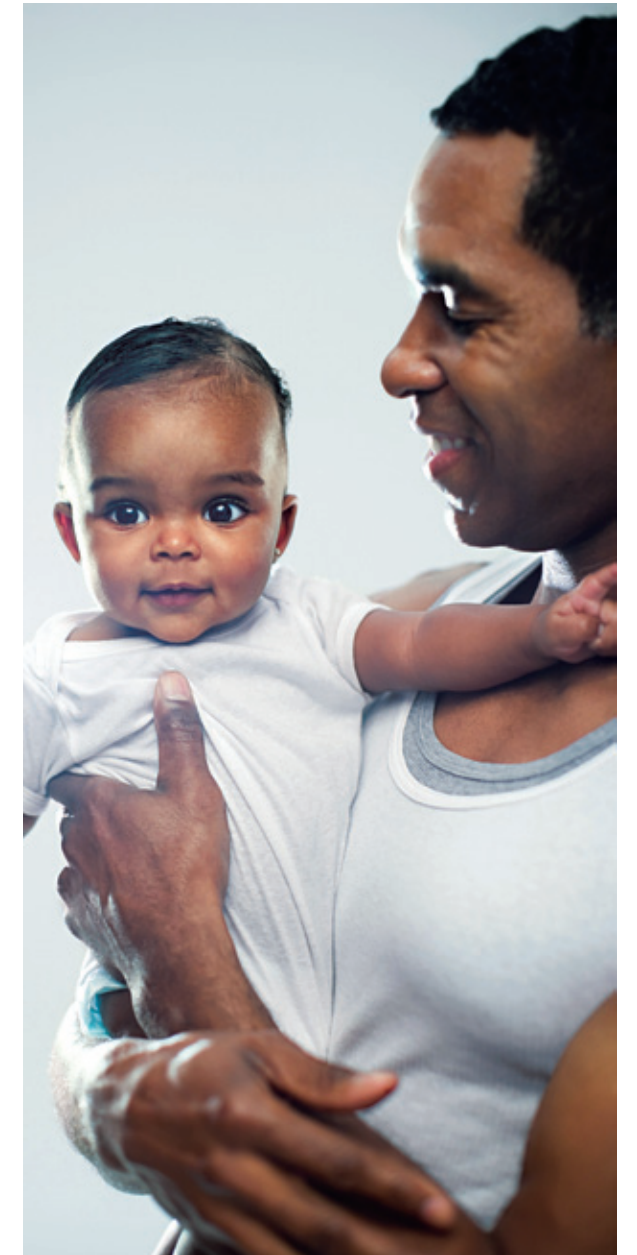
- Permisjon med full lønn gis i 47 uker
- Permisjon med 80 % lønn gis i 57 uker
- En del av permisjonen (12 uker) er forbeholdt pappa. Denne delen kalles fedrekvoten. Hvis pappa ikke tar ut denne permisjonen, faller den bort.

I Norge føder en kvinne i gjennomsnitt 1,9 barn. Til sammenlikning føder kvinner i Polen og Portugal 1,3 barn i gjennomsnitt. Når fødselstallene i Norge er relativt høye, tror man at det kan ha sammenheng med høy barnehagedekning og gode ordninger som gjør det lettere for kvinner å kombinere yrkesdeltakelse og barn.

På begynnelsen av 1970-tallet var kvinnene i gjennomsnitt rundt 26 år da de fødte barn. Etter hvert som flere og flere kvinner tar høyere utdanning og deltar i yrkeslivet, har dette forandret seg. I dag er kvinnen i gjennomsnitt 28,1 år når hun får sitt første barn, mens gjennomsnittlig fødealder i dag er 30,3 år.

Fra slutten av 1970-tallet var moren tenåring ved nesten 20 % av alle førstefødsler. I dag gjelder dette bare 5 %.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Kvinner kan! Kvinner vil!

Kvinner utgjør en forskjell!